

IZLOŽBA Retrospektiva hrvatskoga slikara Ante Jerkovića (1958.-2005.) u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu

Latinske molitve za Hrvatsku

Kroz tri ključne stvaralačke faze Zdenko Rus pokazao je raznovrstan opus rano preminuloga umjetnika koji će dubinski obilježiti hrvatsku umjetnost 80-ih i 90-ih

Marina TENŽERA

U kinu Tuškanac nedavno je prikazana veličanstvena Wajdina filmska tragedija »Katinska šuma«. Dva deset tisuća poljskih časnika, među kojima je bio i redatelj otac, Staljinovi ekadroni smrti smaknuli su metkom u potiljak. Zadnje riječi tih uglavnom mladih katolika, u trenutku kada više i nema ničega osim blatnjave jame pune krvi, bila je molitva »Zdravo Marijo«.

»Oče naš«, »Zdravo Marijo«, »Slava Ocu«, »Anđeo Gospodnji« i »Zdravo kraljice« ujedno je i jedan o fantastično snažnih likovnih ciklusa rano preminuloga hrvatskoga slikara Ante Jerkovića (1958.-2005.), čija je retrospektivna izložba upravo otvorena u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu.

Upravo u vrijeme kada je od Hrvatske, kako su isticali intelektualci iz SANU i vojni egzekutori s petokrakom, trebao »ostati pepeo i ono što se vidi sa zagrebačke katedrale«, Jerković je, radeći na restauraciji crkava, stvorio, nema sumnje, najsnažniji likovni ciklus devedesetih. Latinske molitve i biblijske uzrečice na dubokim kleinovskim plavilima isijavale su fantastičnu snagu.

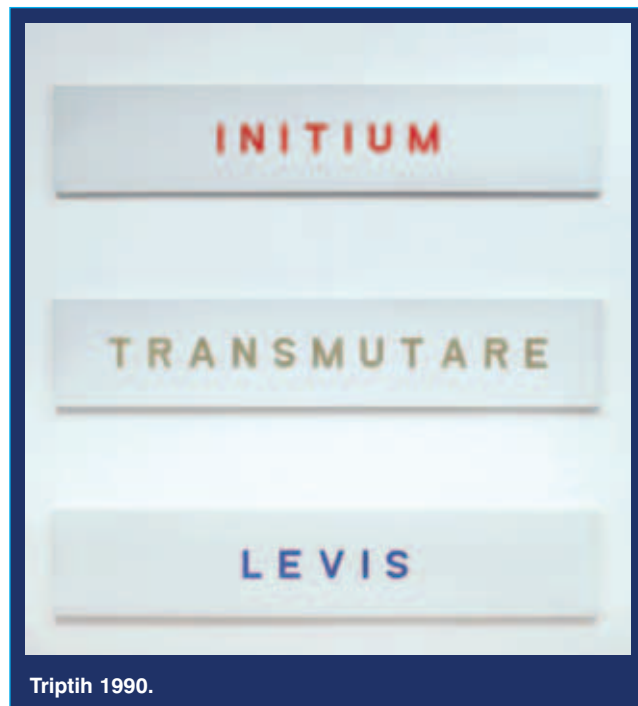
U svakome ciklusu etičar

Preminulom slikaru povjesničar umjetnosti Zdenko Rus priredio je retrospektivu kao projekt Moderne galerije. Istom preciznošću i minucioznošću kojom već nekoliko godina potpisuje kapitalne izložbene projekte koji su bacili posve nov pogled na pojedine slikarske opuse, Rus je i ovoga puta načinio analitički pregled triju ključnih faza umjetnikova stvaralaštva koje pokazuju stvaralačku genezu vrlo promjenjive prirode.

Rus pri tome vrlo precizno navodi poveznice sa svjetskim strujanjima i Jerkovićevo mjesto na hrvatskoj likovnoj pozornici. Riječ je o avanturistu koji je, dosegnuvši krajnje mogućnosti u jednom likovnom smjeru, naglo i radikalno mijenjao vlastiti jezik, ne priklanjajući se ni jednoj opciji.

Ili drugim riječima, Jerković nije priljučio zastavu ni jedne regimene, bivajući u svakom ciklusu etičar ili, kako piše Rus, »tip umjetnika koji podršku svomu radu traži i nalazi u velikim duhovnim, spekulativnim, religijskim, magijskim, filozofskim prostranstvima«.

Izložbu prati monografija u kojoj osim Zdenka Rusa pišu i Branko Franceshi i Antun Marčić (koja će tek izaći) te reprezentativan CD ROM Instituta za suvremenu

Triptih 1990.

nu umjetnost u izradi koje je, kao i izložbe, najviše pomogla umjetnikova supruga Jelena Perić.

Crno bijele slike

Sigurno već biografska činjenica da je u četvrtom razredu osnovne škole Anto Jerković u spomenar za najdražeg slikara napisao - Pollock mogla nagovijestiti budućeg eksperimentatora! Bilo mu je petnaest godina kada se upisao u Srednju školu primijenjenih umjetnosti u Sarajevu, u kojoj će mu kao crtaču dodijeliti nagradu »Crveni karanfil« kao najboljemu učeniku generacije.

Godine 1978. upisuje se na Akademiju likovnih umjetnosti u Zagrebu te diplo-

mira 1983. u klasi Raoula Goldonića, čije su maksime »identificiraj se s prirodom« studentima otvarale putove prema poetici primarnog, analitičkog, elementarnog i procesualnog slikarstva.

Jerković je bljesnuo na hrvatskoj sceni 1984. u Stu-

Jerković je tip umjetnika koji podršku svomu radu traži i nalazi u velikim duhovnim, religijskim i filozofskim prostranstvima

Potpisujem sve što je plavo, 2003.

diju Galerije »Forum« u Zagrebu. U crno-bijelim slikama bogatima materijom, tvornošću crne i bijele boje, kritika prepoznaje polazišta vezana uz apstraktni ekspresionizam, Vedovu i novi rječnički ekspresionizam, ali ih posebno ne ističe.

Jerković u tim djelima, naglašava Rus, pokazuje »drugačiji pristup i polazište u prihvaćanju i priključku na internacionalnu pojavu

postmodernističkog povratka slici u smislu lika, predodžbe i prizora od svojih nešto starijih kolega u Zagrebu i u Hrvatskoj.

Tamne vizije imaginacije

Za razliku od njihove orijentacije k figurativnomu, Jerković je tražio svoj put u zasićenom spletu materije, geste i znaka stvarajući složene akromatske strukture

u polju slike apstraktno vokacije nimalo ne dijeleći radost slikanja, koja se u pravilu dodatno potvrđivala obiljem polikromije«.

U tome smislu Jerković je bio »mrk, ozbiljan, zaokupljen tamnim vizijama imaginacije koje pretpostavljaju moral, odgovornost slikarskoga čina, a ne tek neobaveznu manifestaciju poklonjene slobode u žargonu nove slike«.

Oscilacije unutar informelističkog i figurativističkog izraza dospjele su do svoga vrhunca u godinama 1987.-1988., s tim što je rječnik figurativističkog prevladavao tijekom 1987-e, a rječnik informelističkog tijekom 1988-e.

Za slike nastale 1987.-1988., navodi dalje Rus, karakterističan je dinamizam figura nalik na elgrekovska izduženja, istodobno svedene na ideogram, bliske Penckovima. U motivima gusto poredanih i izokrenutih šumskih stabala nepropusnih za prostorne sugestije, pak, moguće su asocijacije i na slikarstvo i Anselma Kiefera i Georga Baselitza.

U daljnjim postupcima još je više produbljivao odnos prema količini materije u slici posegnuvši za neslikarskim tvarima - zemljom, pijelvinom, emajlnim bojama, ugljenom, pepelom, slamom te ih u vehementnim zamislima lijevanja nanosio na platno.

Na vrhuncu materičkoga slikarstva, povijesno aktualiziranog po drugi put, Jerković se odjednom okrenuo pomnom islikavanju površi-

Nadareni dječak Ivan Mesner

Riječ je o književniku koji daje socijalnu dijagnozu. Mesner ne gleda, on jednostavno vidi. Ne prikazuje, nego doživljava

Iz obiteljskog albuma Mesnerovih

Fotografija iz djetinjstva: Ivan Mesner u društvu

Zaboravljeni pisac ekspresionističke oporosti

Helena SABLJIĆ TOMIĆ

Iako je čovjek uklet kratkoćom postojanja, kako je to jednom prilikom izrekao Slavko Mihalčić, on iz dana u dan, malo-pomalo proširuje granice sebe. I nehotice tim se postupnim širenjem upisuje u ono vrijeme kojim je određen, u ulice grada kojim hoda, u miris jutra koji spoznaje.

Jedan od takvih, kratko živućih Požežana zasigurno je književnik Ivan Mesner. Ovaj suvremenik Miroslava Kraljevića, rođen u Požezi 2. ožujka 1898. godine i dio školovanja provodi u gradu Antuna Kanižlića, Armina Pavića, Vilima Korajca, Josipa Eugena Tomića, Franje pl. Cirakija, Zdenke Marković i Matka Peića. U kuci ga je otac zvao Benjamin, od milja je zvan Ivo, dvanaesti je sin velike obitelji požeškog školnika Franje Mesnera.

Odrastao je okružen brojnom obitelji u kojem su dvije majke rodile četrnaestero braće i sestara zajedničkome ocu, radanje i smrt izmjenjivali su se iz dana u dan, tuberkuloza je često gostovala za njihovim stolom pa i Ivan od nje umire 3. studenoga 1919. godine u Požezi.

Univerzalni pojmovi

U toj ključnoj fazi Jerković se rječju i djelom odredio kao sljedbenik, ali ne i zaozboljenik Yvesa Kleina. Stopio je monokromiju i pismo, upisivao je riječi univerzalnih pojmova (Cosmogonies, Universus, Emptiness, Memoria), »ne u tautološkom smislu, nego u smislu sublimnog očitavanja u polju slike prvih i posljednjih stvari u alkemijskom ključu«, ističe Rus.

Pod neposrednim dojmom ratnih zbivanja 1991. nastaje spomenuti ciklus slika-molitvi iz kršćanske kataličke molitvene prakse.

Godine 1993. naslikao je seriju od 21 akrilika pod nazivom »Medaljoni« s tekstualnim fragmentima iz Salomonove »Pjesme nad pjesmama«, »Blaženstva« s fragmentima iz Novog zavjete, također iz 1993. godine, »Ignoto Deo« (Nepoznatom Bogu) i, ponovno, dva formatom najveća platna (Ignoto I, Ignoto II), naslikana 1995.-1996. godine.

Učenci prvoga razreda u Požezi 1905.

advokata, koji nema potrebne moralne snage da prema tome djetetu učinjenu nepravdu ispravi. Iz ovoga se vidi da je on već u 22. godini duboko osjećao nepravdu tadanjeg društvenog morala i pokvarenost tadašnjih tzv. »viših krugova«.

O prozi Ivana Mesnera pojavile su

Ivan Mesner: »Bolno odrastanje - sabrana djela«, priredio Branimir Donat, Dora Krupićeva, Zagreb, 2009., str. 351

se samo dvije recentne kritike. Jednu je s dobrim poznavanjem materije napisao hrvatski književnik Ilija Jakovljević, a drugu srpski pisac Miodrag Kašanin (koji je kao Vojvodanin, Prvi svjetski rat proveo u Zagrebu gdje je pisao pod protektoratom Julija Benetića, mahom negativne kritike o hrvatskim piscima - svojim vršnjacima). Jakovljević sjajno uočava posebnosti Mesnerove proze u kojoj se prepliću ljubav, smrt, strast, nestajanje, oporost, klerkegaardski strah, strijepnja i drhtaj.

Posjet Miroslava Krležu

Posebice je intrigantan podatak iz njegove biografije u kojemu piše kako ga je pred smrt u 22. rujna 1919. godine posjetio Miroslav Krleža, koji je o tome susretu zabilježio u dnevniku »Davni dani« sljedeću rečenicu: »Umire. Pjesnik. Od sušice. Posjetio sam dječaka na samrti.«

Međutim, romanopisac Ivan Mesner nije prepoznato ime hrvatskih povijesnih čitanki. Jedino je mar akademika Dubravka Jelčića za duh književnosti u rodnome gradu ubilježila kratak, sistematičan i poticajan esej u knjizi »Gallus aurea« o ovome ekspresionističkom piscu čije teme, motivi, likovi silno podsjećaju na prozu Janka Polića Kamova i Augusta Cesarca.

Mesner je tu »generacijsku opsesiju Dostojevskim potvrdio svojom drugom knjigom o Adamu Krčeliću koja već i naslovom ukazuje na ono djetetu, koje ne zna za svoga oca i farizejstvo i pokvarenost bogatog

bludnice koja je blagi i pomalo zbrkani odsjaj bludnice Sonje koja je gotovo istodobno fascinirala i Ulderika Donadinija u njegovim romanima i dramama«, zaključuje na jednome mjestu u pogovoru Donat.

Požeza s početka 20. stoljeća u vremenu zanosa i iščekivanja, u borbi protiv mađarona i mađarske hegemonije u Mesneru imala je, sada znamo, pravo književno otkriće koje reprezentira kontekst toga burnog kulturnog, političkog i društvenog razdoblja.

Upravo su tako velika očekivanja koja Feniksa dižu iz prašine onda kada je već zaboravljen prepoznata ovim sabranim djelima naslovljenim »Bolno odrastanje«.

Egzistencijalno iskustvo

Osim objavljenih romana u njima su prikupljene pripovijesti i eseji (Molitva; Franja; Duh vremena; Svi-banji). Mesnerova korespondencija (Otvoreno pismo poklonicima boga »Procentak« i ostalima; Pisma Ljuboslavu Kuntariću), a foto-album obitelji Mesner dokumentaristički je prilog njegovu osobnom odrastanju.

Literarnu energiju i poticajni mladenački književni zanos rano preminuloga Požežanina naglasio je i uvođničar u knjigu, trenutni gradonačelnik Požege Zdravko Ronko, koji priznaje kako mu se još davno u misao utisnula jedna Mesnerova rečenica: »Zločinstvo je počinjeno nad svima nama i moramo se stisnuti da svojom toplinom umanjimo njegovu hladnoću.«

Cijelo područje bavljenja ovoga ekspresionističkog književnika koji vjeruju u unutarnjeg čovjeka može se čitati kao oporo viđenje »najmarkantnijih tipova društva«, kao socijalna dijagnoza. Mesner ne gleda, on jednostavno vidi. Ne prikazuje, nego oblikuje. Ne uzima, nego traži.

U njegovim se prozama prepoznaje posvemašnji osjećaj osamljenosti, straha, praznine. Trenutna oporost koja se preljeva preko granica teksta kao da ulazi u borbu s gluhoćom prvih desetljeća dvadesetoga stoljeća koja ga sve tješnje okružuje.

Ivan Mesner, riječju, poseže za stvarnošću koja mu neprekidno izmiče naglašavajući pri tome egzistencijalno iskustvo i ekspresionističku spoznaju kako nema »ničeg bolnije-što se moglo prepoznati i u »Novovjekom dječaku« u fascinaciji likom